

Noorder Rondblik

Eddy de Jonge deed onderzoek naar de drankbestrijding in Groningen

Eddy de Jonge uit Groningen heeft historisch onderzoek gedaan naar de drankbestrijding in Groningen. Zijn doctoraal-scriptie Sociologie ging over het werk van de afdeling Groningen van de Nederlandse Vereniging tot Afschaffing van Alcoholhoudende Dranken en dan voornamelijk over de periode 1899 tot 1940. Op dinsdag 28 januari a.s. houdt hij hierover een lezing in het Instituut voor Geschiedenis in Groningen (Grote Rozenstraat 38, zaal 105, om 20.00 uur). Eind van deze maand zal zijn scriptie in boekvorm worden uitgegeven. Een exemplaar hiervan is dan te verkrijgen bij de heer A. R. Kieft, Grevingaheerd 7, 9737 SB Groningen (tel.: 050-411286. Afgehaald f 10.-, bij toezending per post f 12,50).

Eddy de Jonge koos voor de periode 1899-1940, omdat in 1899 de vereniging werd omgezet in een vereniging van tegenstanders van alle alcoholhoudende dranken. Dit is het eerste onderzoek naar de Groninger drankbestrijding. Er zat veel werk in het opsporen van het materiaal. Een „drankbestrijdersvereniging” was een vereniging, bestaande uit personen, die zich individueel onthielden van het gebruik van alcoholische dranken en die tevens

door middel van het voeren van propaganda meer drankbestrijders onder de bevolking probeerden te winnen. Er bestonden globaal gesproken drie soorten drankbestrijders, nl. „matigheidsvoorstanders”, „afschaffers” en „geheelonthouders”.

„Matigheidsvoorstanders” waren van mening dat zo nu en dan een borreltje geen kwaad kon. Een verstandig mens kon volgens hen gemakkelijk inschatten wanneer hij teveel „op” zou hebben. Zij waren in de eerste plaats tegen misbruik van sterke drank en niet tegen het gebruik. „Afschaffers” is de oudste naam voor drankbestrijders. De eerste 19e eeuwse drankbestrijders in Nederland noemden zich zo. Zij waren hoofdzakelijk tegen het gebruik van sterke drank, vooral jenever, de volksdrank bij uitstek in

de 19e eeuw. Tegen licht-alcoholische dranken als bier en wijn werd als zodanig geen bezwaar gemaakt. De derde, en de jongste, stroming was die van de „geheelonthouders”. Zij waren tegen elk gebruik van alle alcoholhoudende dranken. De NV, vanaf 1899, behoorde tot deze laatste stroming.

De oudste Nederlandse drankbestrijdersvereniging was de „Nederlandse Vereniging tot Afschaffing van Sterke Drank”. Ze werd in 1842 opgericht. De leden waren voornamelijk „heren” uit de hogere burgerij: artsen, predikanten en rechtsgeleerden. Drankbestrijding was voor hen een vorm van filantropie, gebaseerd op christelijke - en zedelijke beginselen. Zij richtten hun aandacht op de jeneverdrinkende „volksklasse”. In 1843 werd er

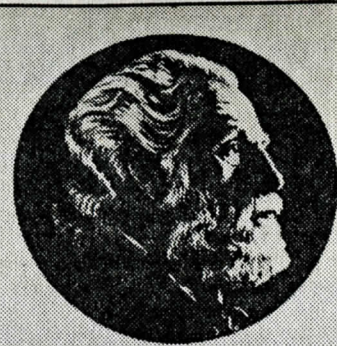

Een massale 1 mei-optocht in 1938 in de stad Groningen, met veel rode en blauwe vlaggen, want socialisten waren vaak geheelonthouders. (Foto uit „Groningen in oude ansichten, deel 2” van G. W. Kattenbeld.

een afdeling Groningen opgericht. Het bestuur werd gevormd door invloedrijke figuren uit de stad, zoals prof. Hofstede de Groot en dr. Ali Cohen. De vereniging bestond in meerderheid uit zogenaamde „afschaffers”, mensen die tegen het gebruik van sterke drank, vooral jenever, waren.

De grootste drankbestrijdersvereniging in Nederland aan het begin van de jaren negentig was echter niet de NV of de Volksbond, maar de „Nationaal-Christen-Geheel-Onthouders-Vereeniging” (NCGOV), een vereniging die tegen het gebruik van alle alcoholhoudende dranken was. Rond 1895 werd op initiatief van dr. Ariëns in Enschede de eerste afdeling opgericht van het katholieke „Kruisverbond”. De mannen en vrouwen werden gescheiden in twee verenigingen. Het „Kruisverbond” was alleen toegankelijk voor mannen en de „Mariavereniging” alleen voor vrouwen. De vrije socialisten en de anarchisten organiseerden zich in 1897 in de „Algemene Nederlands Geheel Onthouders Bond” (ANGOB). De sociaal-democratische drankbestrijders organiseerden zich niet in een nieuwe organisatie. Vanaf 1890 traden zij met andere vooruitstrevende democraten, vooral vrijzinnig-democraten, toe tot de op sterven na dood zijnde NV. Die vooral jongere drankbestrijders hadden in de eerste plaats één ding gemeen, ze hadden namelijk een voorkeur voor het dooryoeren van wettelijke maatregelen in de drankstrijd.

De jonge geheelonthouders met hun voorkeur voor wettelijke actie stonden tegenover de oudere afschaffers met hun voorkeur voor het gebruik van overredingskracht. De eerste richting kreeg langzamerhand het overwicht. In 1899 werd de vereniging veranderd in een geheelonthoudersvereniging en heette voortaan „Nederlandse Vereniging tot Afschaffing van Alcoholhoudende Dranken”. In de stad Groningen was in die jaren sprake van drankmisbruik, zo blijkt uit archiefgegevens en interviews. Alle geïnterviewden waren het er over eens, dat er veel te veel gedronken

**DRINKENDE
ARBEIDERS
DENKEN
NIET
DENKENDE
ARBEIDERS
DRINKEN
NIET**

werd onder de Groninger arbeiders. De ergste drinkers waren kolenwerkers en korenwerkers. Ook het drankmisbruik onder vrouwen was erg groot. In de drankbestrijding werd gewezen op de nadelige gevolgen van alcohol voor de eigen gezondheid en voor de maatschappij.

Een belangrijke ontwikkeling voor de directe drankstrijd in de stad Groningen was het feit dat in februari 1901 het „Centraal Comité voor Drankbestrijding Groningen” werd opgericht. Dit Comité moest functioneren als een samenwerkingsverband tussen de Groninger drankbestrijdersverenigingen, om de drankstrijd zoveel mogelijk te centraliseren. De kermis was elk jaar weer een heet hangijzer voor de Groninger drankbestrijding. Juist in de kermistijd ging het alcoholgebruik met sprongen omhoog. In 1920 kreeg men het voor elkaar dat de kermis „droog” werd. Eddy de Jonge maakt in zijn scriptie gebruik van een drietal begrippen, die in de tekst steeds terugkomen, te weten „directe drankstrijd”, „indirecte drankstrijd” en „culturele drankstrijd”. Het gaat hier om drie soorten „drankstrijd”, drie manieren van propa-

ganda voeren. Tussen 19... voor het eer... men om zich... te houden m... de in 1911 o... neelverenig... de toneelver... „Door Propa... Een belangr... de afdeling... een adspirat... twintig werd... probeerd he... binnen het... gewicht te g... kant van jon... arbeid” gez... ke steun vo... Men ging zie... spitsen op d...coholisten, „reddingswe... In 1916 w... reclassering... roepen. De... zitting en ric... ling een red... op. Een ande... ningen, die... lijk bemoeid... werk was „N... tijd lang de... een eigen... Kroeg”. De

Rondblik

Onderzoek naar in Groningen

eren van
ankbestrij-
g probeer-
onden glo-
soorten
atigheids-
affers" en

ders" wa-
nu en dan
vaad kon.
tten wan-
u hebben.
plaats te
drank en
„Afschaf-
naam voor
erste 19e
s in Ne-
zo. Zij wa-
het ge-
vooral je-
uitstek in

de 19e eeuw. Tegen licht-alcoholische dranken als bier en wijn werd als zodanig geen bezwaar gemaakt. De derde, en de jongste, stroming was die van de „geheelonthouders". Zij waren tegen elk gebruik van alle alcoholhoudende dranken. De NV, vanaf 1899, behoorde tot deze laatste stroming.

De oudste Nederlandse drankbestrijdersvereniging was de „Nederlandse Vereniging tot Afschaffing van Sterke Drink". Ze werd in 1842 opgericht. De leden waren voornamelijk „heren" uit de hogere burgerij: artsen, predikanten en rechtsgeleerden. Drankbestrijding was voor hen een vorm van filantropie, gebaseerd op christelijke - en zedelijke beginselen. Zij richtten hun aandacht op de jeneverdrinkende „volksklasse". In 1843 werd er

een afdeling Groningen opgericht. Het bestuur werd gevormd door invloedrijke figuren uit de stad, zoals prof. Hofstede de Groot en dr. Ali Cohen. De vereniging bestond in meerderheid uit zogenaamde „afschaffers", mensen die tegen het gebruik van sterke drank, vooral jenever, waren.

De grootste drankbestrijdersvereniging in Nederland aan het begin van de jaren negentig was echter niet de NV of de Volksbond, maar de „Nationaal-Christen-Geheel-Onthouders-Vereeniging" (NCGOV), een vereniging die tegen het gebruik van alle alcoholhoudende dranken was. Rond 1895 werd op initiatief van dr. Ariëns in Enschede de eerste afdeling opgericht van het katholieke „Kruisverbond". De mannen en vrouwen werden gescheiden in twee verenigingen. Het „Kruisverbond" was alleen toegankelijk voor mannen en de „Mariavereniging" alleen voor vrouwen. De vrije socialisten en de anarchisten organiseerden zich in 1897 in de „Algemene Nederlands Geheel Onthouders Bond" (ANGOB). De sociaal-democratische drankbestrijders organiseerden zich niet in een nieuwe organisatie. Vanaf 1890 traden zij met andere vooruitstrevende democraten, vooral vrijzinnig-democraten, toe tot de op sterven na dood zijnde NV. Die vooral jongere drankbestrijders hadden in de eerste plaats één ding gemeen, ze hadden namelijk een voorkeur voor het doorvoeren van wettelijke maatregelen in de drankstrijd.

De jonge geheelonthouders met hun voorkeur voor wettelijke actie stonden tegenover de oudere afschaffers met hun voorkeur voor het gebruik van overredingskracht. De eerste richting kreeg langzamerhand het overwicht. In 1899 werd de vereniging veranderd in een geheelonthoudersvereniging en heette voortaan „Nederlandse Vereniging tot Afschaffing van Alcoholhoudende Dranken". In de stad Groningen was in die jaren sprake van drankmisbruik, zo blijkt uit archiefgegevens en interviews. Alle geïnterviewden waren het er over eens, dat er veel te veel gedronken

DRINKENDE
ARBEIDERS
DENKEN
NIET
DENKENDE
ARBEIDERS
DRINKEN
NIET

werd onder de Groninger arbeiders. De ergste drinkers waren kolenwerkers en korenwerkers. Ook het drankmisbruik onder vrouwen was erg groot. In de drankbestrijding werd gewezen op de nadelige gevolgen van alcohol voor de eigen gezondheid en voor de maatschappij.

Een belangrijke ontwikkeling voor de directe drankstrijd in de stad Groningen was het feit dat in februari 1901 het „Centraal Comité voor Drankbestrijding Groningen" werd opgericht. Dit Comité moest functioneren als een samenwerkingsverband tussen de Groninger drankbestrijdersverenigingen, om de drankstrijd zoveel mogelijk te centraliseren. De kermis was elk jaar weer een heet hangijzer voor de Groninger drankbestrijding. Juist in de kermistijd ging het alcoholgebruik met sprongen omhoog. In 1920 kreeg men het voor elkaar dat de kermis „droog" werd. Eddy de Jonge maakt in zijn scriptie gebruik van een drietal begrippen, die in de tekst steeds terugkomen, te weten „directe drankstrijd", „indirecte drankstrijd" en „culturele drankstrijd". Het gaat hier om drie soorten „drankstrijd", drie manieren van propa-

ganda voeren.

Tussen 1911 en 1914 werden voor het eerst pogingen ondernomen om zich georganiseerd bezig te houden met cultuur. En wel in de in 1911 opgerichte zang- en toneelverenigingen. In 1915 kreeg de toneelvereniging de naam „Door Propaganda Sterk" (DPS). Een belangrijke ontwikkeling voor de afdeling was de oprichting van een adspirantenclub. In de jaren twintig werd ook in Groningen geprobeerd het culturele element binnen het afdelingswerk meer gewicht te geven. Vooral van de kant van jongeren werd „culturele arbeid" gezien als een belangrijke steun voor de drankbestrijding. Men ging zich meer en meer toespitsen op de directe hulp aan alcoholisten, het zogenaamde „reddingswerk".

In 1916 werd in Groningen een reclasseringsraad in het leven geroepen. De NV nam daarin direct zitting en richtte binnen de afdeling een reclasseringscommissie op. Een andere vereniging in Groningen, die zich ook daadwerkelijk bemoeide met het reddingswerk was „Nieuw Leven", die een tijd lang de beschikking had over een eigen orgaan „De Droge Kroeg". De redactie van het

De bekende leus van de socialistische geheelonthouder Domela Nieuwenhuis. Daarnaast: het vaandel van de afdeling Groningen van de Ned. Ver. tot Afschaffing van Alcoholhoudende Dranken.

weekblad werd gevormd door Evert Jansen van 't Laar, propagandist voor jeugdorganisatie, en Henk Prakke, die de „culturele arbeid" sterk propageerde. Maar zijn pogingen om de afdeling een andere weg te laten inslaan dan die van de directe en indirecte drankstrijd mislukten. De vereniging bleef al haar werk richten op haar uitgangspunt, nl. de bestrijding van het alcoholisme.

Eddy de Jonge kwam ook tot de conclusie dat de afdeling zich niet expliciet beschouwde als een socialistische of sociaal-democratische drankbestrijdersvereniging. Geen verlengstuk van de SDAP, daarvoor was de „neutraliteitsrichting" binnen de afdeling veel te sterk. In dit geval is het van belang geweest dat een groot aantal vrijzinnig-democraten en vrijzinnig protestanten lid waren.

De lezing die Eddy de Jonge houdt over drankbestrijding in Groningen in het Instituut voor Geschiedenis wordt georganiseerd door de Geschiedeniswinkel samen met het Nederlands Agronomisch Instituut. De Geschiedeniswinkel houdt zich bezig met veel projecten, die op de geschiedenis van de regio betrekking hebben. Dat zijn vaak tentoonstellingen, zoals de rondreizende tentoonstelling „Om de macht van de arbeid" (Rondblik 22 okt. 1985). Voorts lezingen over regionale onderwerpen en het uitbrengen van studies.

Regelmatig krijgt de Geschiedeniswinkel aanvragen die betrekking hebben op onderzoek in de regio's Drenthe en Groningen.

optocht in 1938 in de stad Groningen, met vlaggen, want socialisten waren vaak geuit „Groningen in oude ansichten, deel 2"

Blikvanger